

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.knb-keramiek.nl biedt professionals en consumenten informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.knb-keramiek.nl

OVER SPS

SPS staat voor het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, een en ander in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Fabrikanten:


Wienerberger
Wienerberger - www.wienerberger.nl/straat


Bylandt | HUWA
Vandersanden Group
www.bylandt.com - www.huwastraatbaksteen.nl

RDI Straatbaksteen
Rodruza Daas Infra bv
RDI Straatbaksteen - www.rdistraatbaksteen.nl


KNB
Vereniging Koninklijke
Nederlandse Bouwkeramiek



Olympische allure in Almere

Edward Stigter:

“Beheer van de openbare ruimte is een blinde vlek”

Creatieve crisisoplossingen in industrieel erfgoed

CONTOUR
STRAATBAKSTEEN

MAGAZINE OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
OKTOBER 2017

#33

INHOUDSOPGAVE



4 / 7

Beheer van de openbare ruimte is een blinde vlek

Edward Stigter is als directeur bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) verantwoordelijk voor het beleid en de lobby rondom de fysieke omgeving van gemeenten. Hij vertelt over de prestaties van gemeenten op het gebied van ruimtelijke inrichting.



8 / 11

Historische verbinding hersteld met bouwkeraamiek

Terug in de tijd met Erwin Bongers, hoofdontwerper bij de gemeente Arnhem. Hoe was de stad eraan toe na de oorlog? En welke stappen heeft de gemeente gezet om de zuidelijke binnenstad weer in ere te herstellen?



12 / 14

Op weg naar beter straatwerk

Wie aan de beoordelingsrichtlijn BRL 9334 voldoet, bestraat verantwoord. Peter Ligthart licht toe wat dat in de praktijk betekent.



15

Klimmen op klinkers

Gedeputeerde van de provincie Gelderland Michel Scheffers neemt ons mee op reis en vertelt ons over zijn band met de straatbaksteen.



16 / 21

Creatieve crisisoplossingen in industrieel erfgoed

Voormalige fabriekslocaties zijn tegenwoordig weer helemaal hot. In Ede, Ulft en Eindhoven werden mooie plannen gesmeed voor de herbestemming van industrieel erfgoed. De crisis zorgde in alle drie de gevallen voor verrassende keuzes die de gebieden extra verrijken.



22 / 23

Olympische allure in Almere

Stedenbouwkundige Ria van Dijk vertelt hoe een bijzondere straatbaksteenmix de dynamiek van het Almeerse Pierre de Coubertinplein – vernoemd naar de oprichter van het Olympisch Comité – versterkt.



24 / 27

Engelse eyecatcher in Hoofddorp

In het zuiden van Hoofddorp waan je je eventjes in Engeland. Hier vind je een nieuwbouwwijk in de Engelse bouwstijl Tudor.



28 / 31

Herinrichting van de Oranjebuurt in Bergen

De Oranjebuurt in Bergen krijgt een efficiënte opknappbeurt, door handig hergebruik van straatbakstenen te combineren met een slim werkproces.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van KNB. Het tijdschrift dient als inspiratiebron voor alle professionals die betrokken zijn bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Omslagfoto: Picture Productions

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur), Jan Boeve, Daan Elstak, Ewald van Hal, Bart Hesen, Fenke Paus, Lianne Strijbos en Pleuni van Keulen.

KNB

Postbus 153, 6880 AD Velp
T 026 - 384 56 30
E info@knb-keramiek.nl
I www.knb-keramiek.nl

Bladmanagement

Zandbeek. The agency for engagement
Lianne Strijbos en Pleuni van Keulen

Vormgeving

Zandbeek. The agency for engagement

Teksten

Erik Hannema, Kyra Keuken en Pleuni van Keulen

Fotografie

Vincent Boon
Picture Productions
Gelders Archief: 1501-04-7692
Ossip van Duivenbode

Contour Straatbaksteen liever digitaal ontvangen?
Stuur dan een mail naar info@knb-keramiek.nl

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding



WIE REANIMEERT DE RUIMTELIJKE INRICHTING?

Een nieuw kabinet biedt nieuwe kansen. Ik heb stille hoop dat er met een nieuwe regering ook weer aandacht komt voor ruimtelijke inrichting. Dat is hard nodig. Vroeger hadden we de Rijksplanologische Dienst. Die adviseerde gemeenten over de planologie en de manier waarop ze hun binnensteden inrichtten. Nu is er geen planologische vraagbaak meer, en dat is te merken.

Ik zie nu om me heen waar het wegvallen van een kenniscentrum als de Rijksplanologische Dienst toe leidt: het weggebben van kennis van en minder aandacht voor ruimtelijke inrichting bij ambtenaren en lokaal bestuur. Het wordt echt een probleem. Zeker in kleinere gemeenten. Uitvragen bij aanbestedingen doen veel gemeenten vaak alleen nog maar op prijs. Ze kiezen voor goedkoop. Dat blijkt dan vaak duurkoop. Op de lange termijn snijden die gemeenten zich met die zogenaamd 'gunstig geprijsde' oplossing in de vingers. Pas later blijkt namelijk dat men eerder genoodzaakt is materialen te vervangen, of dat het ontwerp onvolkomen is met hoge kosten van beheer tot gevolg. Dat een goed doordacht ontwerp met duurzaam materiaal zoals straatbaksteen op de lange termijn voordeliger is, weten ze vaak niet. Ik zie het vaker dan mij lief is: bestrating die volop slijt, verschiet, verzakt en verkrumelt en waarbij reparaties aan de orde van de dag zijn – tot grote frustratie van de gebruikers en de opdrachtgever. Zonde bovendien, van al dat belastinggeld en slecht voor de naam van de bestratingsector.

Het zou dus geweldig zijn als een nieuw kabinet de Rijksplanologische Dienst reanimeert. Geef gemeenten weer de mogelijkheid kennis op te doen over hoe ze hun publieke ruimten beter, veiliger en duurzamer kunnen inrichten. Bied ze de kans om de Nederlandse binnensteden weer mooier en veiliger te maken. De burger zal Den Haag dankbaar zijn.

Dr. D.K.J. Tommel
Voorzitter KNB

INTERVIEW

Hoe presteren gemeenten op het vlak van ruimtelijke inrichting? Zijn ze klaar voor de toekomstige uitdagingen en welke invloed heeft de Omgevingswet op de inrichting van de openbare ruimte? In gesprek met Edward Stigter, directeur bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). “Gemeenten gaan meer dan ooit hun eigen koers varen.”

EDWARD STIGTER, DIRECTEUR BELEID GEZONDE EN VEILIGE LEEFOMGEVING VNG

“Beheer van de openbare ruimte is een blinde vlek”

Edward Stigter zit inmiddels ruim een half jaar in zijn huidige functie, waarin hij verantwoordelijk is voor de ‘fysieke kant’ van gemeenten. “Denk aan waterbouw, natuur, milieu, ruimtelijke ordening, openbare ruimte en erfgoed. Ik ben verantwoordelijk voor het beleid en de lobby rondom die fysieke leefomgeving. Van abstracte ontwikkelingen of langetermijnplannen tot meer acute zaken, zoals het toezicht op woningcorporaties, of bijvoorbeeld de toetsing van bouw- en woningtoezicht. We helpen gemeenten bij de verschillende uitvoeringsprogramma’s die ze vanuit Den Haag meekrijgen. Bijvoorbeeld de Omgevingswet, de energietransitie en het programma voor wonen en zorg.”

De inrichting van de openbare ruimte behoort ook tot de portefeuille van Stigter. “Meestal als afgeleide van andere trajecten waarin de kwaliteit van de openbare ruimte meespeelt. Ik zit pas een half jaar in deze functie en probeer zo veel mogelijk te ontdekken wat speelt bij gemeenten. Om die reden was ik onlangs op werkbezoek bij de gemeente Almere. Daarbij hebben we bewust het beheer en de inrichting van de openbare ruimte op de agenda gezet, omdat het vaak ondergesneeuwd raakt. Er gaat jaarlijks zo’n 15 miljard om in het beheer en de inrichting van de openbare ruimte, het is het visitekaartje van de overheid naar haar burgers. Maar tegelijkertijd belandt het beheer niet echt op de politieke agenda bij een gemeenteraad.”

HOE VERKLAART U DAT BEHEER VAN DE OPENBARE RUIMTE WEINIG AANDACHT KRIJGT?

“Het bouwen van een nieuwe woonwijk of de aanleg van een nieuw plein is natuurlijk veel spannender dan het beheer van bestaande wijken en pleinen. Het is voor lokale bestuurders altijd interessanter om met nieuwe dingen bezig te zijn. Een vraag als: ‘Hoe gaan we om met de waterafvoer van de bestrating, de groenvoorziening of de reparatie?’ wordt vaak als heel technisch gezien. Daar houden ambtenaren en wethouders zich liever niet mee bezig. Daardoor krijgt beheer vaak niet de aandacht die het verdient. Terwijl een goed beheerde en ingerichte openbare ruimte een visitekaartje aan burgers en bedrijven is. Bovendien moet beheer ook steeds vaker inspelen op het klimaatbestendig maken van de omgeving. Denk aan maatregelen om water na overvloedige regenval af te voeren. In Parijs viel onlangs in één uur tijd net zoveel regen als normaal gesproken in een hele maand. De openbare ruimte kan dat nu niet aan. Ook in Nederland komen vaker zware regenbuien voor. Nederlandse gemeenten moeten daarom bijvoorbeeld bestrating en beplanting aanpassen om water de ruimte te geven en wijken leefbaar te houden.”

HOUDT DE VNG ZICH ACTIEF BEZIG MET DE MANIER WAAROP GEMEENTEN DE OPENBARE RUIMTE INRICHTEN?

“Nee, niet actief in de zin van: ‘Je moet dit of dat doen’. Wel adviseren we ze. Bij het klimaatbestendig maken van de openbare ruimte helpen we gemeenten maatregelen te nemen. We proberen ze bewust te maken van het feit dat we steeds vaker te maken krijgen met clusterbuien en hittestress. ➤

“Het bouwen van een nieuwe woonwijk of de aanleg van een nieuw plein is natuurlijk veel spannender dan het beheer van bestaande wijken en pleinen”



Een stad als Rotterdam is in de zomer tien graden warmer dan het omliggende gebied. Daar moet je mee aan de slag, wil je een stad leefbaar houden. We verspreiden daar kennis over en werken samen met waterschappen voor een landelijke aanpak van het overtollige water. Naast het stimuleren van 'klimaatadaptatie', willen we het beheer meer onder de aandacht brengen. Het is nu een sluitstuk geworden op begrotingen. Terwijl wij zien dat er komende jaren juist heel veel beheer- en vervangingswerk aankomt voor gemeenten. 50 jaar geleden hebben we heel veel riolering aangelegd. Die moeten gemeenten nu vervangen. Hetzelfde geldt voor de gasleidingen. Er komen dus heel veel vervangings- en beheervraagstukken op gemeenten af. Daar moeten ze op voorbereid zijn."

“Rotterdam is in de zomer tien graden warmer dan het omliggende gebied. Daar moet je mee aan de slag, wil je de stad leefbaar houden”

HOE BEOORDEELT U DE MANIER WAAROP GEMEENTEN DE OPENBARE RUIMTE INRICHTEN? IN ONS VOORWOORD KLINT DE KRITIEK DAT BIJ VEEL GEMEENTEN KENNIS ONTBREEKT. DE RIJKS-PLANLOGISCHE DIENST WORDT GEMIST.

“Ik herken dat gemeenten niet altijd goed naden-

ken over de inrichting van de openbare ruimte. Ik zie ook dat er bij de aanbesteding en ontwikkeling onvoldoende aandacht is voor het beheer. Dat zorgt ervoor dat op de langere termijn de kosten voor beheer die van het ontwikkelen en aanleggen vaak overtreffen. Mijn ervaring is dat projecten nogal eens te krap worden begroot. Beheer wordt daarbij onbewust een sluitstuk op de begroting. Er is zeker een versnippering op het gebied van kennis, maar ik vind het buitengewoon onverstandig als we weer naar de Rijksoverheid gaan kijken. Uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid voor ontwikkeling en beheer bij gemeenten zelf. En dat moet ook, zij kennen hun omgeving het best. Grosso modo vind ik: we hebben een prima kwaliteit van het openbaar gebied. Maar natuurlijk kan het altijd beter.”

KUNNEN BESTRATINGSBEDRIJVEN GEMEENTEN DAARBIJ HELPEN?

“Dat denk ik zeker. Gemeenten kiezen niet per se voor goedkoop, ze kiezen voor de beste oplossing die past binnen hun financiële mogelijkheden. Het beheer nemen ze daar vaak onvoldoende in mee.

Bestratingsbedrijven kunnen een rol spelen door te laten zien welke impact dat heeft en hoe belangrijk het is te werken met goede, duurzame materialen en oplossingen. In andere takken van de bouwsector werkt de overheid met integrale contracten. Ontwikkelaars zijn daarbij niet alleen verantwoordelijk voor het opleveren van de snelweg, maar nemen ook het onderhoud en beheer op zich. Dat stimuleert dat je in de ontwikkeling rekening houdt met de periode na oplevering. Het zou goed zijn dit soort contractvormen in de toekomst ook bij de inrichting van de openbare ruimte toe te passen. Tegelijkertijd hebben bedrijven natuurlijk ook een belang dat niet altijd strookt met het belang van de opdrachtgever. Het is heel goed om in de toekomst als sector kennis over beheer te delen, maar als bedrijf moet je daarbij natuurlijk wel rekening houden met de belangen van de opdrachtgever.”

IN DIE TOEKOMST SPEELT OOK DE OMGEVINGSWET EEN GROTE ROL.

“Jazeker. De Omgevingswet moet wetgeving over de openbare ruimte eenvoudiger maken. Hij stimuleert gemeenten een integrale omgevingsvisie te ontwikkelen. Hierin moeten ze alle aspecten rondom een openbaar gebied meenemen in een zogenoemd ‘omgevingsplan’. Dus niet alleen een bestemmingsplan en daarna een plan voor het parkeren, maar een totaalpakket waarin parkeren, wonen, milieu en werken zijn meegenomen. Zo wordt voorkomen dat functies met elkaar botsen. De Omgevingswet, die in 2020 moet ingaan, geeft gemeenten ook meer vrijheid. Het Rijk ging bijvoorbeeld vroeger over de verlichting van sportvelden. Den Haag bepaalde de lichtsterkte en

wanneer de lampen uit moesten. Dat is natuurlijk belachelijk. Ik woon zelf in een dorpje. Daar is het sportveld buiten het dorp geplaatst. Geen haan die ernaar kraait dat de lampen langer aanstaan. Maar er zijn ook sportvelden midden in de stad, waar omwonenden last van de verlichting kunnen hebben.”

WAT BETEKENT DE OMGEVINGSWET VOOR BEDRIJVEN DIE ZICH BEZIGHouden MET RUIMTELIJKE INRICHTING?

“Allereerst daagt hij hen uit diensten en producten in samenhang met elkaar aan te bieden. Gemeenten krijgen meer ruimte om hun wetgeving naar

“Ik herken dat gemeenten niet altijd goed nadenken over inrichting van de openbare ruimte”

eigen behoefte in te vullen. Ze zullen steeds meer hun eigen ideeën, voorkeuren en ambities ontwikkelen. Je ziet nu al dat veel gemeenten nadenken over de specifieke kwaliteit van wijken en hoe ze die kunnen benadrukken. Daar kun je als leverancier op inspelen door meer unieke, creatieve oplossingen aan te bieden. Verschillende gemeenten zijn bezig met maatregelen die helpen om te gaan met meer water en het reduceren van warmte. Ook dat biedt kansen waar je als bedrijf op kunt inspelen met je producten.” ■

Bijna 20 jaar actief in Den Haag

Edward Stigter begon na zijn studies politicologie en milieukunde als beleidsmedewerker bij de gemeente Alphen aan den Rijn. Hierna stapte hij over naar de Rijksoverheid. Daar was hij actief op het gebied van energiebesparing bij Economische Zaken. Later hield hij zich bezig met volkshuisvesting bij VROM.



ESTHETISCH



“Door ze opnieuw te bestraten met klinkers, lopen de routes naar de Rijn weer vloeiend door”

Arnhem is een stad met een rijke, maar ook turbulente historie. Tijdens de Slag om Arnhem in 1944 is een groot deel van de zuidelijke binnenstad verwoest. Na de Tweede Wereldoorlog volgde een haastige wederopbouw, waardoor het verschil tussen oud en nieuw schrijnend was. Door een slimme toepassing van de keramische klinker werd de zuidelijke binnenstad weer in ere hersteld.

Historische verbinding hersteld met bouwkeramiek

Erwin Bongers, hoofdontwerper bij de gemeente Arnhem, neemt ons mee terug in de tijd. “Na de oorlog was er weinig tijd en geld voor zorgvuldige wederopbouw. Het resultaat? Een zuidelijke binnenstad die zich kenmerkte door een lage kwaliteit van openbare ruimte en vastgoed. Gevoelsmatig ontstond een breuklijn tussen het onaangetaste historisch stadscentrum en de zuidelijke binnenstad.” Die breuklijn scheidde de binnenstad van de Rijn, terwijl die rivier van oudsher heel belangrijk is voor Arnhem. Bongers vertelt: “Veel mensen weten niet dat de Rijn oorspronkelijk niet langs de stad liep. Arnhem is gesticht op een kruispunt van belangrijke handelswegen en de Sint Jansbeek. Om de stad een extra impuls te geven, is de Rijn in 1530 verlegd. Hierdoor is Arnhem een rivierstad geworden. Maar door de verloedering van de zuidelijke binnenstad miste het centrum de afgelopen jaren steeds meer de aansluiting met de rivier.”

LANGE LIJNEN VAN DE BINNENSTAD HERSTELLEN

Een van de belangrijkste uitgangspunten van het project voor de zuidelijke binnenstad was dan ook het terugbrengen van de verbinding met de Rijn. Hiervoor wilde de gemeente de ‘lange lijnen van de binnenstad’ in ere herstellen. Bongers legt uit: “Vanaf het stationsgebied lopen een aantal straten helemaal door tot aan de Rijn. Deze straten werden gevoelsmatig onderbroken op het moment dat je van de oude stad doorliep in de wederopbouwstad. Door ze opnieuw te bestraten met klinkers, lopen de routes naar de Rijn weer vloeiend door. Een eerste stap om te zorgen dat mensen de Rijn weer als van-

ouds weten te vinden.” Een mooi voorbeeld vindt Bongers de Weerdjesstraat, die onderdeel is van de centrumring. “Dit is een drukke route die voetgangers als een barrière ervoeren. We hebben de straten rondom de Weerdjesstraat bestraat met dezelfde rode klinkers als we in de hele zuidelijke binnenstad gebruiken. De centrumring zelf is geasfalteerd, maar op de kruisingen gebruiken we rood asfalt om de straten meer met elkaar te verbinden.”

WARM EN TOEGANKELIJK, METEEN VAN HET STATION

Eenzelfde aanpak zorgde voor meer aansluiting tussen het stationsplein en de binnenstad, vertelt Bongers: “Het Stationsplein was altijd een druk verkeersgebied. Als je het station uitliep, was niet direct duidelijk hoe je het stadscentrum kon bereiken. Voor voetgangers was het geen verwelkomend gebied. De eerste oplossing hiervoor was het ►





“De binnenstad is nu veel uitnodigender”

“Met klinkers op de stoepen en de rijbaan is de auto echt te gast”

aanleggen van een tunnel, zodat er op het maaiveld alleen nog bestemmingsverkeer rijdt, waaronder het openbaar vervoer. Daarna ging het station zelf grondig op de schop.” De gemeente Arnhem heeft toen de stationszone omgebouwd tot mooi verblijfsgebied met veel groen. Straatbaksteen geeft het een warme uitstraling. “Met klinkers op de stoepen en de rijbaan is de auto echt te gast. Fietsers hebben hier voorrang, waardoor auto’s vaart minderen. Met veel zebrapaden zorgen we voor een nauwe aansluiting met de binnenstad, zodat mensen direct weten hoe ze moeten lopen. De binnenstad is daardoor veel uitnodigender.”

DE MARKT IN ERE HERSTELLEN

Een gevoel van bedrijvigheid ontbrak in het zuiden van het centrum, zeker op de Markt, vertelt Bongers: “Vroeger was dit het plein waar de markt werd gehouden. Een plein van verbinding en samenzijn. In de jaren 60 verhuisde de markt naar het nabijgelegen Kerkplein, waar voor de oorlog huizen stonden. De Markt veranderde in een parkeerplaats, wat zonde is van zo’n centraal plein. Helemaal omdat het provinciehuis, het Paleis van Justitie en de Eusebiuskerk eraan liggen. Gebouwen die een mooiere omlijsting verdienen. Kortom: de Markt moest weer in ere worden hersteld als mooi historisch plein, met terrassen en volop ruimte voor evenementen.” De aanleiding daarvoor kwam voort uit de plannen om het Kerkplein opnieuw te bebouwen met luxe appartementen en een filmhuis. “We begonnen daarom met het opknappen van parkeerplaats De Trans. Dit is nu een veel mooier plein met een combinatie van asfalt en keramiek. Een groene haag om het plein voorkomt dat auto’s het straatbeeld verstoren.”

EEN QUEESTE NAAR DE PERFECTE STRAATBAKSTEENMIX

Met een nieuwe bestemming voor het Kerkplein en een opgeknapte parkeerplaats kon de gemeente Arnhem aan de slag om de Markt zijn oude allure terug te geven. Bongers: “Het plein was vroeger voorzien van een golf- en ruitpatroon van lichte kasseien en straatbaksteen. We wilden de aanblik



“De Markt moest weer in ere worden hersteld als mooi historisch plein, met terrassen en volop ruimte voor evenementen”

van de nieuwe Markt wat rustiger maken. Daarom zie je in het nieuwe plein alleen het golfpatroon terug. Hiervoor hebben we de oude kinderkopjes hergebruikt. Duurzaam, maar vooral ook bijzonder. De klinkers waren helaas niet opnieuw te gebruiken, dus zochten we naar een kleur die hier perfect op aansloot.” In de queeste naar de perfecte straatbaksteen liet de gemeente Arnhem baksteenfabrikanten een proefvak aanleggen, in combinatie met de kasseien. “Zo konden we precies zien welke steen het beste aansloot. Nu ligt er een unieke mix die heel toepasselijk de Marktmix is genoemd. Deze sluit mooi aan op de keramische looproutes van het stationsgebied naar de Rijn.”

WATER TERUG IN DE BINNENSTAD

Ook in andere elementen komt het golfpatroon van de kasseien terug, zoals in de fontein. “Op het

Kerkplein stond een fontein, dus vonden we het belangrijk om op de Markt voor een waardige vervanging te zorgen. Dat is niet het enige water dat terugkomt in de stad. We halen de Sint-Jansbeek weer naar boven. In de vroege middeleeuwen was dit de levensader van Arnhem. Het is altijd een open stroom geweest, totdat in de 19e eeuw de singels werden gedempt. Nu brengen we hem terug de stad in.” De afgelopen jaren is de binnenstad van Arnhem een echte bouwput geweest, maar het resultaat is er ook naar. Maar helemaal af is een stad natuurlijk nooit, zegt Bongers: “Door alle positieve geluiden en de impuls die de aanpassingen de zuidelijke binnenstad hebben gebracht, borrelen er nu her en der plannen op om de rest van de binnenstad op te knappen. Zo werken we aan een Arnhem waar de Arnhemmers weer écht trots op kunnen zijn.” ■



Project herinrichting zuidelijke binnenstad | **Ontwerp** gemeente Arnhem | **Locatie** gemeente Arnhem | **Opdrachtgever** gemeente Arnhem | **Producten** zuidelijke binnenstad en verbinding met station: dikformaat rood en wit, markt: waaiformaat aangevuld met gesmoorde stenen.

ACHTERGROND

Goed straatwerk maak je met goede mensen en goede producten. Maar wat is goed straatwerk? BRL 9334 is een beoordelingsrichtlijn die hiervoor een aanzet geeft. Wie aan de richtlijn voldoet, laat zien dat de opdrachtgever verantwoord straatwerk kan verwachten. Peter Ligthart, secretaris van de Vereniging Modern Straatwerk, legt uit wat dat in de praktijk betekent.

BRL9334-CERTIFICERING

Op weg naar beter straatwerk

De richtlijn werd in 2014 in het leven geroepen, maar in de praktijk maken bedrijven nog te weinig gebruik van het kwaliteitscertificaat. Op dit moment zijn er zo'n 25 bedrijven die beschikken over het certificaat. "Jammer, want het biedt zowel bedrijven, opdrachtgevers als andere ketenpartijen veel voordelen", vertelt Ligthart. BRL 9334 stelt drie eisen aan bestratingsbedrijven. Allereerst moeten bedrijven zich (natuurlijk)

houden aan wettelijke voorschriften. "Goede arbeidsomstandigheden zijn daarbij een belangrijk uitgangspunt. Dat betekent als hoofdregel dat handmatig straatwerk uit den boze is. Om ruggen en knieën te sparen, is het de bedoeling dat je machinaal bestraat, tenzij het echt niet anders kan", zegt Ligthart.

MACHINAAL BESTRATEN MOET

Hij vervolgt: "Bestratingsmachines zijn tegenwoordig zo geavanceerd dat ze ook kwartpakketten kunnen gebruiken. Hiermee bestraat je zelfs de smalste oppervlakken machinaal. Toch zien wij dat nog altijd veel handmatig wordt gedaan. Dat heeft verschillende oorzaken. Veel aannemers zijn niet op de hoogte van wat er allemaal mogelijk is, maar vaker ligt de oorzaak bij de opdrachtgever, de gemeente. Die doen uitvragen puur op basis van prijs. Mechanisch bestraten is dan net iets duurder, ook al stelt de wet dat handmatig bestraten niet meer is toegestaan."

GEMEENTES VAAK ONBEWUST ONBEKWAAM

Ligthart denkt niet dat opdrachtgevers de regels willens en wetens overtreden. "Ik denk dat gemeenten onbewust onbekwaam zijn als het gaat om straatwerk en ruimtelijke inrichting als geheel. Er is gewoon onvoldoende kennis aanwezig bij opdrachtgevers om dit soort projecten goed en verantwoord te laten uitvoeren. Wij zijn nu aan het nadenken hoe we hen beter kunnen ondersteunen op dit vlak." Naast verantwoorde werkomstandigheden, worden bestratingsbedrijven ook geacht veilig te werken. Dat betekent onder andere de juiste werkplekinrichting, maar ook de juiste veiligheidsmaatregelen voor het verkeer nemen. ➤



“We hebben een heel mooi, technisch vak. Dat moet letterlijk zichtbaarder worden op straat”

“We moeten af van het beeld van bouwvakkersdecolletés en versleten knieën voor je veertigste”



VAKBEKWAAMHEID ONDER DE LOEP

Een tweede onderdeel van BRL 9334 is vakbekwaamheid. Hoe goed geschoold zijn de mensen die het straatwerk uitvoeren? “Een aandachtspunt is dat veel bestratingsbedrijven met een groot aantal zzp'ers werken. Die grote flexibele schil maakt het voor uitvoerende partijen een uitdaging om de kwaliteit toch te waarborgen. Het is daarnaast ook moeilijk om vakbekwaamheid van je mensen aan te tonen. Of het nu zzp'ers zijn of niet. Om die reden worden er in samenwerking met een aantal ROC's vakbekwaamheidsproeven gehouden voor ervaren, maar ongeplomeerde stratenmakers. Die laten bij succesvolle afronding van de proef zien dat ze vakbekwaam zijn. Inmiddels hebben zo'n twintig vakmensen deze korte cursus doorlopen. Met het certificaat dat ze behaald hebben, tonen ze aan dat zij hun vak verstaan.” Maar zit een zzp'er, die het al druk genoeg heeft, er wel op te wachten dat hij weer terug de schoolbanken in moet? “Wij gaan ervan uit dat iedere zelfstandige stratenmaker serieus met zijn vak bezig is en ook graag wil ontdekken wat er beter kan. Bovendien kan het best dat ook opdrachtgevers straks meer waarde aan certificering hechten. Dat maakt het des te belangrijk je vakbekwaamheid eens serieus onder de loep te nemen.”

HOE KLANTVRIENDELIJK IS DE STRATENMAKER?

Een laatste vereiste is de kwaliteit van het werk. Hierbij beoordelen onafhankelijke keuringsinstanties minimaal drie keer per jaar het werk op locatie en kantoor. Ligthart: “Dan moet je denken aan aandachtspunten als: hoe zit het met de egalisatie, de verdichting en de geleverde materialen? Maakt een bedrijf gebruik van kwalitatief goede materialen? Ook beheersing van

het proces, de planning en de nazorg worden beoordeeld. Belangrijk is verder de omgang met de klant, de omgeving en andere partijen die betrokken zijn bij een project. Bestratingswerk wordt vaak midden in een stad gedaan, tussen verkeer, winkels en kantoren. Dan moeten stratenmakers zich op een correcte, klantvriendelijke manier opstellen. Kwaliteit van het werk is meer geworden dan een perfect bestraat oppervlak opleveren alleen.”

WEG MET HET BOUWVAKKERSDECOLLETÉ

Naast het vergroten van de kwaliteit van het bestratingswerk in Nederland, moet de beoordelingsrichtlijn nog een neveneffect hebben: het verbeteren van het imago bij jongeren. “De beoordelingsrichtlijn moet de mechanisering echt een impuls geven. Juist dat is heel belangrijk, willen we in de toekomst genoeg jonge vakmensen trekken die dit werk willen doen. We moeten namelijk af van het beeld van bouwvakkersdecolletés en versleten knieën voor je veertigste. We hebben een heel mooi, technisch vak. Dat moet letterlijk zichtbaarder worden op straat. Een man op zijn knieën spreekt jongeren niet aan, wel iemand die met een draai aan een joystick hele straten legt.”

IEDEREEN PROFITEERT

Ligthart is ervan overtuigd dat uiteindelijk zowel opdrachtgevers, bestratingsbedrijven als materiaalleveranciers profiteren van certificering. “De opdrachtgever heeft de zekerheid dat werk perfect in orde is. Bedrijven en medewerkers tonen aan dat ze hun vak verstaan. En wij als bedrijfstak laten zien dat we vernieuwen en een mooi, technisch hoogstaand vak hebben.” ■

COLUMN

MICHEL SCHEFFER
GEDEPUTEERDE PROVINCIE GELDERLAND

KLIMMEN OP KLINKERS

Ik ben een fietser. Dat scheidt – met vijfduizend kilometer per jaar – een behoorlijke band met het wegdek. Nu is de straatbaksteen niet de meest comfortabele wegbekleding, vooral niet bij lange afstanden, maar bij steile hellingen wel de meest heroïsche. Zeker als de keiharde klinkers door het verkeer wat opstandig zijn gaan liggen. Een van mijn favoriete klimmen op klinkers is de Italiaanseweg in Doorwerth. De naam alleen al doet dromen van de Stelviopas. Bovendien zijn er twee haarspeldbochten en dankzij de geur van dennennaalden waan je je in de Provence. En dit met nog geen 60 meter hoogteverschil.

Toch associeer ik de straatbaksteen het meeste met fietsen door het Rivierenland, stroomafwaarts naar Heerewaarden of opwaarts naar Millingen en Spijk. Ik bekijk dan de voorraad die klaar staat om verscheept te worden, of probeer van afstand te raden welke vormtechniek en oven de fabrikanten gebruiken. En dan fiets ik weer verder. Ook in het buitenland let ik op baksteenfabrieken. Al fietsend door de Mekongdelta in Vietnam zag ik hoe ze er de klei extrudeerden en bakten in een ringoven.

Gelderland heeft een band met bakstenen. Zoals alle goede banden kent onze relatie met de klinker twee kanten. Straatbakstenen zijn namelijk deel van ons erfgoed, maar liggen in een kwetsbare omgeving die ze zowel scheppen als verstoren. Als bevoegd gezag ervaart de provincie de baksteenindustrie als een deskundige, openhartige en duurzame gesprekspartner. Bovendien zijn we ook nog indirect klant. Nu hebben we wel de nodige uitdagingen voor de boeg. Samen staan we voor een uitdaging van energietransitie. Daarbij zijn de vanzelfsprekende antwoorden niet per se de meest constructieve. De baksteen vergt namelijk veel energie om te maken, maar daarbij moet je ook factoren als levensduur, onderhoud, functieoptimalisatie en hergebruik niet uit het oog verliezen. Kortom, een gesprek dat we samen zullen voeren en tot een goed einde zullen brengen. ■



CREATIEVE CRISIS- OPLOSSINGEN IN INDUSTRIEEL ERFGOED

Fabrieken, loodsen en silo's. Ooit plekken die bruisten van activiteit en bedrijvigheid, nu verlaten terreinen met leegstaande gebouwen die klaar zijn voor de sloop. Althans, zo was het enkele jaren geleden. Vol goede moed startten gemeenten, ontwikkelaars, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten met het schetsen van een mooie toekomst voor deze gebieden. Plannen waarin ze uiteraard geen rekening hielden met een economische crisis. Die remde bij Strijp-S in Eindhoven, DRU in Ulf en ENKA in Ede in eerste instantie de ontwikkeling. Het dwong de projectontwikkelaars tot creativiteit en zorgde zo voor nieuwe ideeën en oplossingen. Inzichten waarvan ze in Eindhoven, Ulf en Ede nu nog de vruchten plukken.



Industrieel verleden in een woonwijk ENKA in Ede

ENKA. Het is niets meer dan een fonetische uitspraak van de N en de K, de beginletters van de Nederlandse Kunstzijdefabriek. Industrieel erfgoed in Ede waar vanaf 1922 kunstvezels werden vervaardigd. In 2008 zijn verschillende gebouwen op het fabrieksterrein gesloopt. Andere stukken van de oude bebouwing bleven bewust gespaard en werden zelfs rijksmonument. Tegenwoordig is ENKA een nieuwe woonwijk in aanbouw aan de rand van de Veluwe. Landschapsontwerper Wouter Evers neemt ons mee in de totstandkoming van de verrassende combinatie tussen nieuwbouw en erfgoed.

OUDE MUREN IN OPENBARE RUIMTE

“In 2008 is ons bureau, Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten, gevraagd mee te denken over de openbare ruimte van het ENKA-terrein. Dit was een belangrijk onderwerp in het stedenbouwkundig plan, waarin onderscheid werd gemaakt tussen zogeheten tuinvijken, boswonen, en het centrale carré. Vroeger stond op deze vierkante binnenplaats de kunstzijdefabriek. Dat zie je terug in een deel van de oude gebouwen en muren die bewaard zijn gebleven.”

INDUSTRIEEL ONTMOET GROEN

Het carré heeft een heel andere uitstraling dan de andere plekken op het ENKA-terrein, zo vertelt Evers. Volgens hem voel je er de sfeer van de oude fabriek. “De bestaande én de nieuwe muren geven een kleine knipoog naar vroeger. Erbinnen heb je steegjes en straatjes en is er veel verharding en steen. Dat benadrukt het industriële gevoel, samen met de contouren van de oude fabriek en de relictten. Een groot contrast met daarbuiten, waar het groen is. De ruimte buiten het carré is bestraat met een bruine baksteen. Om het carré ligt een rand van herkenbare betontegels die de contour van de oude fabriek versterken. En binnenin, in de steegen en straatjes, ligt een gele baksteen. Centraal in het carré ligt het Westhalplein, dat is bestraat in een golvend patroon van gele en bruine baksteen. Aanleiding tot het patroon is de oude spoorcontour richting de Westhal. Dat patroon is doorgezet in het plein en golft als het ware uit naar de randen.”

GRENZEN OPZOEKEN VOOR HET BESTE RESULTAAT

Ontwerpen met en rondom een rijksmonument kan heel inspirerend zijn, maar ook lastig. “Alhoewel er natuurlijk restricties zijn bij het werken met een monument, ben ik van mening dat je altijd al je ideeën moet kunnen spuien”, vertelt Evers. “Natuurlijk ontstaan er twistpunten, maar dat is

juist goed. Ik zoek graag de grens op om te kijken tot hoever ik kan gaan, wat laat je wel doordringen tot het ontwerp en wat niet? Naar mijn idee wordt een ontwerp daar ook beter van. In het geval van ENKA ontstond er bijvoorbeeld discussie over ‘de golf’. De gemeente wilde graag dat er meer aandacht kwam voor de contouren van het oude spoor. En ook de zichten waren een gespreksonderwerp. Want mogen er wel bomen komen, en welke boomsoorten plaats je dan? Uiteindelijk kozen we ervoor om rondom de zogeheten specials, de delen met oorspronkelijk erfgoed, minder bomen te plaatsen. Zo blijven de oude relictten beter zichtbaar en verstoppen we ze niet achter groen.”

VOORTSCHRUIJDEND INZICHT

Zoals bij de meeste projecten is ook ENKA niet exact hetzelfde als op papier. Evers: “Als je terugkijkt naar het oorspronkelijke plan, is alles toch wel weer wat anders geworden. De ontwikkeling van ENKA ging door de crisis ook wat trager. Daardoor zijn bijvoorbeeld bomen behouden die eerder gekapt zouden worden. Ook zijn de kavels in de praktijk anders uitgepakt dan vooraf bedacht. En met de input van bewoners die inmiddels zijn ingetrokken, kunnen we nieuwe aanpassingen doen aan de wijk. Zo helpen nieuwe inzichten ons continu te verbeteren. Dat komt het hele ENKA-plan ten goede.”

Project ENKA | **Locatie** Ede | **Oprachtgever** Openbare ruimte: Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten, Stedenbouw: AWG architecten | **Ontwerp** ASR Vastgoed en AM | **Product** Keifmaat zwart en rood

Van verboden stad naar creatieve broedplaats Strijp-S in Eindhoven

Philips was als gloeilampenfabrikant van grote betekenis voor Eindhoven, die er zelfs de bijnaam lichtstad aan dankt. Strijp-S – een industrieterrein vlakbij het stadscentrum – was als geboortegrond van allerlei elektronische apparaten het kloppende hart van Philips in Eindhoven. Een locatie die vandaag de dag bruist van creativiteit en innovatie en waar het aangenaam wonen is. Paul Heijmans van de publiek-private samenwerking Park Strijp Beheer neemt ons mee terug in de tijd. Hij vertelt over de vlucht die de ontwikkelingen hebben genomen sinds 2001, toen de electronicagigant Strijp-S te koop aanbod.

TIJD OM HET GEBIED OPEN TE GOOIEN

“In 2006 zijn de werkzaamheden om Strijp-S een tweede leven te geven begonnen”, blikt Heijmans terug. “Hoewel Philips de grond had verkocht, zat het concern zelf nog op het terrein als huurder. In 2009 is het vernieuwde Strijp-S geopend. Dat was een bijzonder moment, aangezien het tot die tijd een ontzettend ontoegankelijk gebied was. Philips schermde zijn activiteiten streng af en had een bedrijfscultuur vol geheimhouding. Het gebied stond zelfs bekend als ‘Verboden stad’. Maar met de komst van de HOV-baan in 2008 – de busstrook voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer die het centrum moest verbinden met de nieuwe wijk Meerhoven en Eindhoven Airport – was er geen ontkomen meer aan. Strijp-S moest open.”

ECONOMISCHE CRISIS BASIS VOOR CREATIEVE CULTUUR

Aanvankelijk moest het gebied in 2017 helemaal klaar zijn. Maar door de crisis stagneerde de vraag naar nieuwbouw bedrijfshuisvesting. En dus liep



alles anders dan oorspronkelijk bedacht. Gebouwen die eerder op de nominatie stonden om gesloopt te worden, bleven nu staan omdat de bedrijven die er al in zaten niet naar een nieuwe plek konden. “Omdat de economische situatie zo onzeker was, zochten we bij Park Strijp Beheer naar een rendabele, werkbare oplossing. Die vonden we in tijdelijke huisvesting die per maand kon worden opgezegd. Deze manier van huisvesten vormde in feite de basis voor de creatieve cultuur die hier vandaag de dag bestaat en de populariteit van deze locatie. In de gebouwen kwamen allerlei startups, die zochten naar huisvesting die past bij hun flexibele bedrijfsvoering. Die flexibiliteit zie je nu nog steeds. Het is onderdeel van de aantrekkingskracht die deze industriële plek op innovatieve en creatieve jonge ondernemers uitoefent”, vertelt Heijmans.

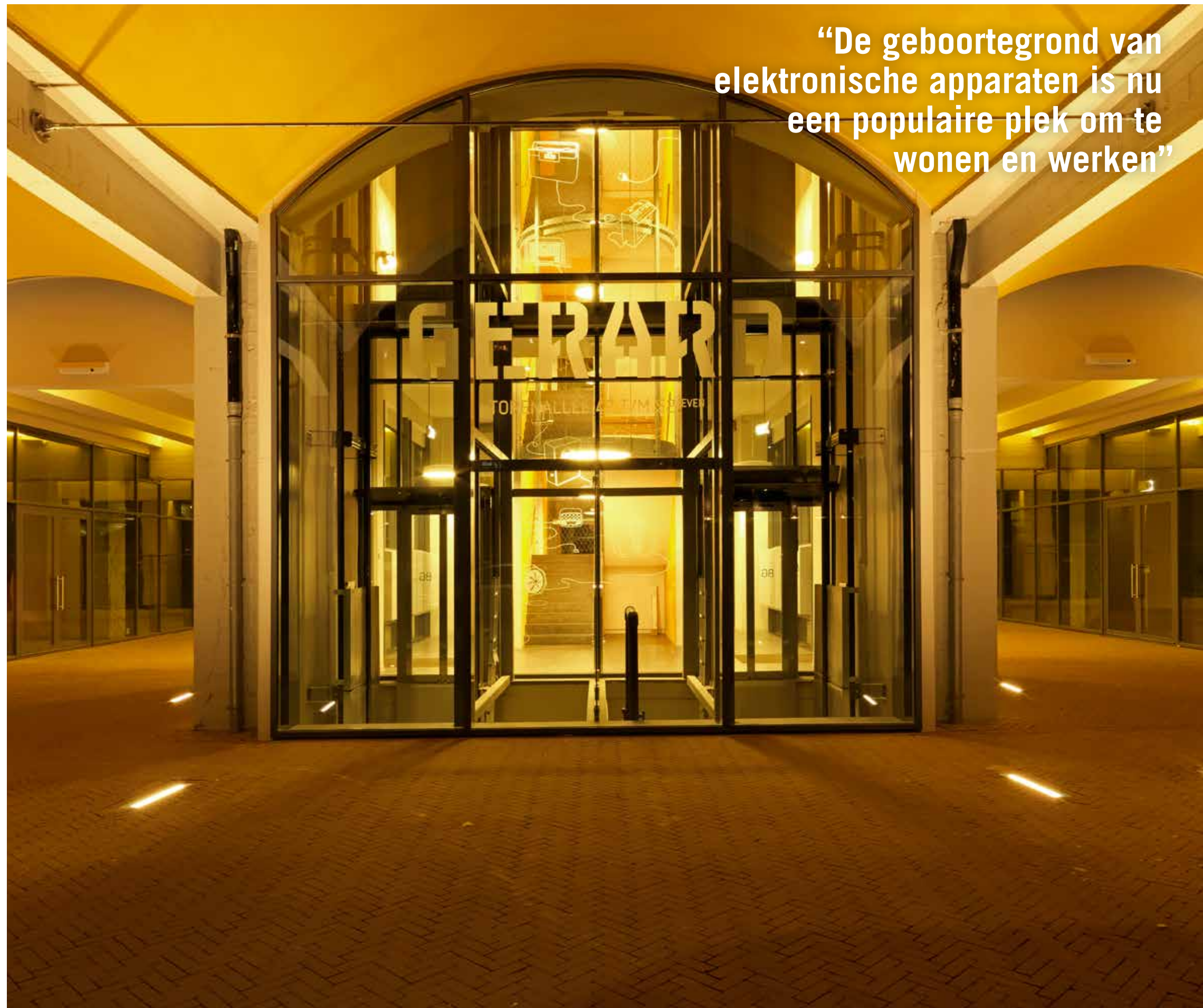
“De straatbakstenen gaan volledig op in de omgeving”

BOUWEXPLOSIE

Nu de crisis achter ons ligt, is er een ware bouwexplosie gaande. In rap tempo verrijzen allerlei woontorens met appartementen en studio's, die in no-time verhuurd en verkocht zijn. Dat vroeg ook om nieuwe bestrating. Heijmans vertelt hoe de keuze voor de rode gebakken klinker tot stand kwam. “Al in 2008 legden we de basis voor de look die het terrein nu heeft. De straatbaksteen speelt hierin een belangrijke rol. Met de werkgroep stedenbouw gingen we destijds een dag op pad, op zoek naar de steen die perfect paste bij het plaatje dat de landschapsarchitect voor ogen had voor het hele terrein. Onze keuze viel op een rode gebakken klinker in dikformaat. Die vind je nu overal op Strijp-S terug. In alle trottoirs, in de fietsstroken, in diverse straten en op het Ketelhuisplein, een van de centrale pleinen. De bestrating op Strijp-S valt niet bijzonder op, alles mengt mooi met elkaar. De straatbakstenen gaan volledig op in de omgeving. Precies zoals het hoort!” ➤

Project Strijp-S | Ontwerp West 8 | Locatie Eindhoven |
Opdrachtgever Park Strijp Beheer | Product Dikformaat
rood

“De geboortegrond van elektronische apparaten is nu een populaire plek om te wonen en werken”



Hart van metaalnijverheid wordt hotspot DRU in Ulf

Eind jaren 90 in de Achterhoek. Leegstand dreigt voor de fabriekspanden aan de rivier de Oude IJssel in Ulf. De kleine dorpskern staat voor een gigantische opgave met een grootschalige gebiedsontwikkeling. Dit gebied van 14 hectare is al sinds 1754 thuishaven van een ijzergieterij. Deze plek voor het ontwerp en de productie van gietijzeren pannen en geëmailleerde gasfornuizen vormde het hart van de metaalnijverheid in de Achterhoek. Tegenwoordig is het een heuse hotspot voor kunst en cultuur, recreatie, innovatie, werken, leren en wonen. Maar die verandering ging niet zonder slag of stoot. Bob Konings, projectleider bij de gemeente Oude-IJsselstreek, vertelt over de totstandkoming van deze historische plek die nu bekendstaat als DRU Industriepark.

Zeven Rijksmonumenten

“Zoals vaker het geval is bij voormalige industriegebieden, was ook hier de bodem vervuild. Bij een gebied met zo'n omvang ben je dan snel jaren zoet met de bodemsanering”, zo vertelt Konings. In de tussentijd maakten gemeente, het Rijk, de Provincie, het Waterschap en de ontwikkelaar plannen voor het gebied en in 2005 sloten ze de contracten met de betrokken partijen voor de daadwerkelijke herontwikkeling. Konings: “We besloten alleen de belangrijkste en mooiste fabriekspanden op deze enorme lap grond te bewaren. De keuze viel uiteindelijk op zeven gebouwen, die inmiddels de status van Rijksmonument hebben. De rest hebben we gesloopt. Daardoor hielden we allerlei open plekken en pleinen over die we deels wilden vullen met woningen, om zo ook wat kosten terug te kunnen verdienen.”

Plannen gewijzigd

Toen sloeg de crisis toe en waren de betrokken partijen genoodzaakt het woningbouwplan terug te draaien. Konings: “Aan de hand van het beeldkwaliteitsboek bekeken we waar het terrein aan moest voldoen en wat we wilden met de openbare ruimte. Achteraf gezien een wijze beslissing, waarvan het gebied nu veel profijt heeft. In plaats van het vol te bouwen, zijn er nu volop lege ruimtes rondom de oude industriële panden. Die komen daardoor veel beter tot hun recht; er is als het ware meer ‘lucht’.” De bebouwing is nu functioneler, met grote parkeerplaatsen die ook gebruikt kunnen worden voor

evenementen. Verder zijn er verschillende pleinen, waaronder een plek voor de jeugd met een permanente skatevoorziening. Mét een bijzonder element, vertelt Konings. “De fabrieksschoorsteen op deze plek is afkomstig van VIKa in Ede. Die is hier geplaatst als monument: een eerbetoon aan de vroegere arbeiders van de ijzergieterijen en een herinnering aan de zeven schoorstenen die op het terrein gestaan hebben.”

Baksteen en beton in synergie

Op Industriepark DRU is volop plek voor de straatbaksteen. “Een groot deel van de bestrating bestaat uit rode en grijze gebakken klinkers. Die hebben we gecombineerd met stelconplaten. Deze betonnen elementen ondersteunen de industriële uitstraling van het gebied. Om aansluiting te vinden bij de bebouwde omgeving en vanwege het duurzame karakter, kozen we voor het merendeel van de bestrating voor de straatbaksteen. Zo creëerden we een mooie synergie tussen twee stijlen. Een ander opvallend kenmerk op een van de pleinen zijn de kinderkopjes met lampjes die de historische stroom van de Oude IJssel markeert. Al meanderend vormen die een bijzondere tekening in het plein. Een bijzonder fraai element mét historische verwijzing.” ■

Project DRU | Ontwerp Bureau Ontwerp & Omgeving |
Locatie Ulf | Opdrachtgever Gemeente Oude-IJsselstreek
| Product rode en zwarte gebakken klinkers



“Betonnen elementen en
straatbakstenen creëren
samen een mooie synergie”

IN BEELD

BIJZONDERE STRAATBAKSTEENMIX ZORGT VOOR VROLIJK, MULTIFUNCTIONEEL PLEIN

Olympische allure in Almere

Almere, de jongste stad van Nederland, groeit nog altijd flink. Kijk maar naar Almere Poort, de toegangspoort van de stad. Hier worden volop nieuwe buurten ontwikkeld, zoals het Olympiawijk. In dit gebied vind je allerlei verwijzingen naar de Olympische spelen. In de namen van gebouwen, straten en pleinen, maar ook in de openbare inrichting. Senior Stedenbouwkundige Ria van Dijk vertelt hoe een bijzondere straatbaksteenmix de dynamiek van het Pierre de Coubertinplein – vernoemd naar de oprichter van het Olympisch Comité – versterkt.

“We hebben in Almere een enthousiaste en progressieve straatnamencommissie. Het Olympiawijk is dan ook geen uitzondering als het gaat om bijzondere straatnamen. Dat biedt volop inspiratie voor de inrichting van de openbare ruimte. Met het ontwerp van het Pierre de Coubertinplein hielden we bewust het Olympische thema van de wijk aan”, vertelt Van Dijk. Daarmee sluit het nieuwste plein van Almere Poort perfect aan op het nabijgelegen Stationsplein, waar straatbaksteen wordt afgewisseld met natuurstenen stroken met de namen van (soms overleden) Nederlandse Olympische sporters.

MEDAILLEWINNAARS IN NATUURSTEEN

Van Dijk: “Ook op het Pierre de Coubertinplein laten we de namen van medaillewinnaars terugkomen in natuurstenen stroken. Aan dit plein liggen een grote sporthal en een zwembad. We kozen daarom voor namen van zwemmers en binnensporters, zoals Inge de Bruijn en het Nederlandse herenvolleybalteam uit 1992. Met bankjes in de vorm van winnaarspodia is de Olympische sfeer compleet.” Het plein zelf biedt daarnaast volop ruimte voor sportiviteit. “We hebben in overleg met de sporthal een skatebaan, straatvoetbaldoelen en een basketbalboom geplaatst. Zo volft het plein de functie van de sporthal perfect aan.”

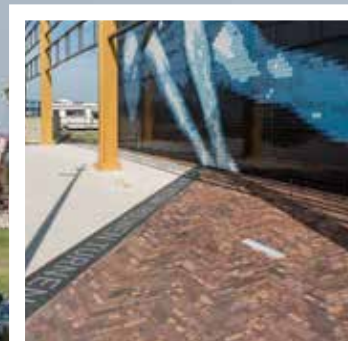
VARIATIE IN BEZOEKERSSTROMEN

De omgeving van het plein is nog niet af. Binnenkort komen er onder andere een wijkwinkelcentrum, restaurant en middelbare school bij. De gemeente speelde daarom bij de aanleg van het plein al in op toekomstige bedrijvigheid en een diversiteit aan bezoekersstromen. “Het varieert straks van schoolgaande kinderen tot massa’s bezoekers die naar evenementen in de sporthal komen”, vertelt Van Dijk. “We kozen voor een unieke mix van straatbaksteen, afgewisseld met de natuurstenen stroken en goudgeel schelpenasfalt – ook een knipoog naar medailles. Hiermee geven we de verschillende looproutes en verblijfsgebieden op het plein aan, zodat mensen op een natuurlijke manier hun weg kunnen vinden.”

LAMPJE VOOR DE VROLIJKHEID

Van Dijk vertelt hoe de gemeente uitkwam bij de gekozen straatbakstenen: “Het zwembad is een groot wit gebouw en het sportcomplex een ‘zwarte doos’. Een grote uitdaging om dan toch gezelligheid in het plein te brengen. De keuze voor een warme kleur straatbaksteen was dan ook snel gemaakt.” Op het Stationsplein is een mix van twee kleuren gebruikt. Voor het Pierre de Coubertinplein zijn daar nog drie kleuren aan toegevoegd. Van Dijk is erg enthousiast over de mix: “Hij is echt uniek voor deze locatie en sluit toch heel goed aan op de omliggende straten en het stationsplein. De gebruikte gele baksteen is op zich heel opvallend, maar komt in de mix uitstekend tot zijn recht. We noemen deze kleur ‘een lampje’, want hij licht het plein fantastisch op. Bovendien selecteerden we ook nog de bomen op het plein op hun goudgele herfstkleuren. Zo zijn we er zeker in geslaagd om van een grote openbare ruimte een vrolijke, warme plek te maken.” ■

PROJECT	: PIERRE DE COUBERTINPLEIN
LOCATIE	: ALMERE POORT
OPDRACHTGEVER	: GEMEENTE ALMERE
ONTWERP	: GEMEENTE ALMERE
PRODUCT	: LANGFORMAAT MIX VAN GEEL, PAARS EN ROOD, BEZAND EN ONBEZAND



Straatbakstenen worden afgewisseld met natuurstenen stroken.



Goudgeel schelpenzand is aangebracht als knipoog naar de gouden medaille.



Geel in de baksteenmix laat het plein her en der oplichten.



Het straatbakstenen plein contrasteert met het zwarte sportcomplex.

HORIZONTAAL / VERTICAAL

Tijdens de regeerperiode van het Engelse vorstehuis Tudor van 1486 tot 1603 ontstond de gelijknamige bouwstijl. De stijl wordt gekenmerkt door de vele ornamenten in metselwerk, zoals bogen, trapgevels en pinakels. Herkenbaar zijn de steile daken met vlakke pannen, ramen met roede-verdelingen en opvallende schoorstenen met karakteristieke chimney pots: keramische schoorsteenpotten.

ENGELSE EYECATCHER IN HOOFDDORP

In het zuiden van Hoofddorp waan je je eventjes in Engeland. Hier vind je een nieuwbouwproject van 1.200 woningen met een bijzonder uiterlijk. Het project is namelijk ontworpen volgens de karakteristieke Engelse bouwstijl Tudor. Martine van Vliet is landschapsarchitect en stedenbouwkundige. Sinds 2011 werkt ze aan het Tudorpark waarvan inmiddels het eerste deelplan is opgeleverd. Contour sprak Van Vliet over deze bijzondere plek en vroeg haar naar de keuzes die het ontwerpteam maakte.

VLOEIENDE LIJNEN

Vaak kiezen stedenbouwkundigen en architecten voor rechte lijnen als ze 'polderwijken' ontwerpen. Martine van Vliet vertelt hoe de keuze voor Tudor tot stand kwam: "Stadsarchitect Fred Kaay wilde voor dit project juist iets anders. Iets Engels, romantisch en met vloeiende lijnen. In overleg met de gemeente werd gekozen voor de Tudorstijl. Vervolgens was het tijd voor research. Normaliter doe je dat zelfstandig. Maar voor het Tudorpark is het hele ontwerpteam met de gemeente en opdrachtgevers ook op excursie naar Engeland gegaan."

RUIME OPZET IN BUITENRUIMTE

Tegenwoordig zijn onderzoeksreizen naar het buitenland niet meer zo gangbaar. Van Vliet geeft aan dat het wel veel meerwaarde biedt. Zeker in dit geval, waarin de stijl zo uitgesproken is. "In Engeland troffen we ontzettend veel mooie wijken, landgoederen en tuindorpen aan die ons volop inspireerden om ook in Hoofddorp een warme, Engelse sfeer neer te zetten. Niet alleen de bouwstijl van de woningen is hierin belangrijk. Ook de buitenruimte speelt een grote rol. We gebruiken bijvoorbeeld niet alleen straatbakstenen, maar ook natuursteen flagstones. Iets dat je normaliter in een ➤



“De Engelse wijken, landgoederen en tuindorpen boden volop inspiratie”



“Ook de buitenruimte speelt een grote rol in de Engelse bouwstijl”

nieuwbouwproject niet snel doet. We hebben groene pleintjes met Engelse tuinbanken gecreëerd. Ook voerden we thema's door in de beplanting om voor herkenbaarheid per plein te zorgen en maakten we een hoofdstructuur met veel verschillende boomsoorten. Die ruime opzet van groen en water past goed bij Tudor. En het houten vakwerk en de stenen bruggen zijn echte eyecatchers in de wijk.”

EEENHEID À LA BERLAGE

“Als vaste uitgangspunten formuleerden we vooraf negen regels waaraan de architecten zich allemaal moesten houden”, aldus Van Vliet. “In diverse workshops kwamen we tot de verschillende woningtypen, bekeken we waar we accenten wilden aanbrengen in het straatbeeld en welke bijzondere plekken we wilden maken. Het is fantastisch om te zien hoe iedereen binnen die zelfopgelegde beperking de maximale creatieve ruimte pakt. En het vasthouden aan die regels loont ook, de stijl is consistent doorgevoerd. Het is echt een geheel geworden. Te-genwoordig zie je dat nieuwbouwwijken heel erg afwisselend van opzet zijn. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld projecten van vroeger, zoals de oude plannen van Berlage met een uniforme uitstraling. Die eenheid die we erin hebben gebracht, zorgt er nu voor dat Tudorpark er echt uitspringt.”

NUANCES AANBRENGEN IN MATERIAALGEBRUIK

De keuze voor de straatbakstenen is belangrijk, zo vertelt Van Vliet. “De gebogen straten vormen het beeld van de wijk. Wat

ik zelf heel mooi vind, is dat je het einde van de straten niet kunt zien, doordat we gewerkt hebben met een bepaalde kromming. Dat geeft een ruimtelijk effect alsof de straat maar doorloopt en de gevels komen mooi tot zijn recht. De bestrating is overal van dezelfde steenkleur met één formaat in de straat en een afwijkend formaat voor de trottoirs, beide in een eigen patroon bestraat. Ook dat zorgt voor die eenheid. En inritten worden in dezelfde stenen gestraat, waardoor de stenen heel mooi doorlopen. Per buurt in de wijk brengen we wel kleine nuances aan in het materiaalgebruik voor de bebouwing. Zo hebben we voor het Shakespeare Island (dat nog gebouwd gaat worden) voor de woningen een gele steen voorgesteld, die we combineren met een rode baksteen in de buitenruimte. In de eerste buurt sluiten de straatstenen juist goed aan bij de gevels van de woningen. Zo krijgen de straten overal op hun eigen manier een uitstraling die past bij de Tudor-stijl.”

PROJECT	: TUDORPARK
LOCATIE	: HOOFDDORP
OPDRACHTGEVER	: YMERE EN DURA VERMEER
ONTWERP	: HEREN5, BEDAUX DE BROUWER, DITTMAR ARCHITECTEN, LOOS VAN VLIET
PRODUCT	: DIKFORMAAT PAARS-ROOD, BRUIN-PAARS, GEEL



“Als vaste uitgangspunten formuleerden we vooraf negen regels, waaraan alle architecten zich moesten houden”

Veel riolen die in de jaren 60 zijn aangelegd, zijn inmiddels aan vervanging toe. Zo ook in de Oranjebuurt in Bergen, Noord-Holland. Het vervangen van het riool was hier de aanleiding voor een complete herinrichting van de buurt. Een omvangrijk project dat in vier fasen wordt uitgevoerd. Inmiddels is de derde fase afgerond en zijn de werkzaamheden aan de vierde fase begonnen. Eind 2018 moet het gehele project afgerond zijn.

HERINRICHTING & STRAAT BAK STEEN

Herinrichting van de Oranjebuurt in Bergen



In opdracht van de gemeente Bergen krijgt de Oranjebuurt een grote opknapbeurt. De Oranjebuurt bestaat in totaal uit tien straten – allemaal met straatnamen die iets met ons koningshuis te maken hebben. Een vrij groot gebied, wat voor de nodige uitdagingen zorgde. Voornamelijk vanwege het budget: het vervangen van het riool en het herinrichten van de straten brengt een behoorlijk kostenplaatje met zich mee. Daarom besloot de gemeente Bergen het project in vier delen op te knippen én slim de oude straatbakstenen te hergebruiken!

Ton van Rhijn, beheerder wegen, bruggen en straatverlichting gebied gemeente Bergen, vertelt over het herinrichtingstraject. “De riolering in de Oranjebuurt, aangelegd in de jaren 60, functioneerde niet meer naar wens. Dat was een mooie aanleiding om

de buurt op te knappen. Als je de straat toch helemaal moet openbreken om het riool te vervangen, is het slim om ook direct ‘bovengronds’ de straten op te knappen.” In Bergen werden daarom ook direct de straten, de groenvoorziening en de straatverlichting vernieuwd. En de wijk werd ingericht als 30 kilometerzone.

PARKEERPROBLEEM OPLOSSEN

De straten in de Oranjebuurt waren – net als veel straten in Nederland uit de jaren 60 – ingericht met veel minder auto’s in gedachten. Daardoor kunnen ze de hoeveelheid (bestemmings)verkeer minder goed aan. Van Rhijn: “Inmiddels is het gemiddelde aantal auto’s per huishouden flink toegenomen, en dat zag in de Oranjebuurt. Zo werd er veel in de berm geparkeerd, wat het groen beschadigde en voor overlast en ontevredenheid bij de bewoners

zorgde.” De oplossing daarvoor was simpel: extra parkeerplaatsen en een verhoogde kantopsluiting, waardoor parkeren in de berm stukken minder aantrekkelijk is. “Deze parkeervakken zijn uitgevoerd in zwarte betonstraatstenen, met witte klinkers voor de belijning. Dat sluit mooi aan op de klinkers van de straat.”

WERKZAAMHEDEN IN VIER FASEN

Dat de buitenruimte van de Oranjebuurt aan een opknapbeurt toe was, sprak voor zich. Maar alles in één keer doen, was budgettair niet haalbaar. Daar vond de gemeente Bergen wat op: “We besloten het werk in vier fasen te verdelen. Door telkens een beperkt aantal straten onder handen te nemen, konden we elk jaar een fase uitvoeren. Deze behandelden we echt als afzonderlijke projecten. Natuurlijk stond de grote lijn wel vast, maar in elke fase keken we ➤



“We kozen voor een mooie gemêleerde mix die zo dicht mogelijk bij de oude klinkers ligt”

naar de beste aanpak voor dat gebied. In 2015 begonnen we met de eerste fase. Tot nu toe hebben we er elk jaar één afgerond. In 2018 staat de laatste fase op de planning.”

DUURZAAM HERGEBRUIK

Een andere manier om geld te besparen én aan te sluiten op de duurzame ambities van de gemeente Bergen, was het hergebruik van materialen. Van Rhijn licht toe: “Een groot deel van de straten was bestraat met keramische klinkers. Deze konden we nog prima hergebruiken. Op sommige plekken hebben we de straatbakstenen teruggelegd op dezelfde plek, maar soms kozen we er juist voor om ze ergens anders terug te laten komen. Bijvoorbeeld van de rijbaan naar de stoep.” Omdat een deel van de Oranjebuurt bestraat was met onbruikbare beton-

nen klinkers, moesten er ook nieuwe straatbakstenen komen. Van Rhijn: “Uiteindelijk is ongeveer de helft van de straatbakstenen nieuw. We kozen voor een mooie gemêleerde mix die zo dicht mogelijk bij de oude klinkers ligt. Zo houden we het historische karakter van de Oranjebuurt intact.”

VOORAF EEN GOED BEELD VAN HET RESULTAAT

Een gefaseerde aanpak had nog meer voordelen, afgezien van het budget. Van Rhijn vertelt: “Zaken die in de eerste fase misschien niet helemaal soepel verliepen, konden in de tweede fase worden gladgestreken. De vervolgfases waren ook een mooi voorbeeld voor de omwonenden. Zoals altijd bij dit soort projecten zijn mensen vooraf wat huiverig. Wij horen dan bijvoorbeeld dat mensen bang zijn dat een voetpad voor hun huis een inbreuk op hun privacy zal

In elke fase keken we naar de beste aanpak voor dat gebied



vormen. Ze weten niet precies hoe een ontwerp er in het echt uit komt te zien. Als ze in de straat om de hoek al een idee krijgen van het eindresultaat, staan bewoners veel sneller positief tegenover het project.” Ook ligt door de gefaseerde aanpak niet meteen de hele wijk open, wat de overlast vermindert.

BETROKKEN BUREN

Om voor maximale tevredenheid bij de bewoners te zorgen, werden zij betrokken bij de planvorming. Dat zorgde voor goede suggesties, volgens Van Rhijn: “De wijkvereniging en de bewoners vroegen bijvoorbeeld of we een voetpad parallel aan de Prins Hendrikkade konden aanleggen. Daarmee zou het seniorencomplex De Rekere een goede verbinding krijgen met het centrum van Bergen. Wandelaars hoeven dan niet meer over de drukke Prins Hendriklaan.” Om rekening te houden met de behoeften van de senioren, wordt het voetpad breed genoeg voor rollators en rolstoelen. ■

Project Herinrichting Oranjebuurt | Locatie Bergen | Opdrachtgever Gemeente Bergen | Ontwerp Gemeente Bergen

